

АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

©2018 ВЕРХОТУРОВА А. В., ДОРОШЕНКО Н. О.

УДК 336.77

Верхотурова А. В., Дорошенко Н. О. Аналіз та перспективи кредитування суб'єктів малого та середнього підприємництва

Метою цієї статті є визначення шляхів удосконалення процесу кредитування суб'єктів малого та середнього бізнесу в сучасних економічних і політичних умовах України. Розглянуто стан кредитування сектора малого та середнього підприємництва, проведено аналіз статистичних даних, зроблено прогноз їх зміни до 2022 р. Розглянуто програми кредитування та підтримки малого та середнього бізнесу, проведено їх порівняння з аналогічними програмами сусідніх країн. Виявлено шляхи та напрями досягнення стрімкого розвитку кредитування малого та середнього підприємництва саме банками. Доведено, що для покращення стану кредитування цієї сфери потрібна підтримка з боку не тільки зарубіжних країн, але і України, а також надано рекомендації щодо спрощення процесу кредитування малого та середнього бізнесу. Перспектива подальшого розгляду теми кредитування суб'єктів малого та середнього бізнесу полягає в розробці пільгових програм кредитування підприємств державою.

Ключові слова: кредитування, малий і середній бізнес, програми кредитування, відсоткова ставка.

Рис.: 4. **Бібл.:** 9.

Верхотурова Анна Валеріївна – магістрант, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)
E-mail: annaverkhoturova2396@gmail.com

Дорошенко Надія Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: DoroshenkoN@icloud.com

УДК 336.77

Верхотурова А. В., Дорошенко Н. А. Анализ и перспективы кредитования субъектов малого и среднего предпринимательства
Целью данной статьи является определение путей совершенствования процесса кредитования субъектов малого и среднего бизнеса в современных экономических и политических условиях Украины. Рассмотрено состояние кредитования сектора малого и среднего предпринимательства, проведен анализ статистических данных и сделан прогноз их изменения до 2022 года. Рассмотрены программы кредитования и поддержки малого и среднего бизнеса в сравнении с аналогичными программами соседних стран. Выявлены пути и направления достижения стремительного развития кредитования малого и среднего предпринимательства именно банками. Доказано, что для улучшения состояния кредитования этой сферы нужна поддержка со стороны не только зарубежных стран, но и Украины, а также даны рекомендации по упрощению процесса кредитования малого и среднего бизнеса. Перспектива дальнейшего рассмотрения темы кредитования субъектов малого и среднего бизнеса заключается в разработке льготных программ кредитования предприятий государством.

Ключевые слова: кредитование, малый и средний бизнес, программы кредитования, процентная ставка.

Рис.: 4. **Библ.:** 9.

Верхотурова Анна Валерьевна – магістрант, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: annaverkhoturova2396@gmail.com

Дорошенко Надежда Александровна – кандидат экономических наук, доцент, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: DoroshenkoN@icloud.com

UDC 336.77

Verkhoturova A. V., Doroshenko N. O. The Analysis and Prospects of Crediting of Small and Medium-Sized Business Entities

The article is aimed at identifying ways to improve the crediting process for small and medium-sized businesses in the current economic and political conditions in Ukraine. The status of crediting of the sector of small and medium-sized business is considered, a statistical data analysis is carried out and a forecast of their change up to 2022 year is made. Programs of crediting and supporting of small and medium-sized business are considered in comparison with similar programs of the neighboring countries. Ways and directions of achievement of rapid development in the crediting of small and medium-sized businesses by banks are identified. It is proved that to improve the status of crediting of this sphere, there is a need to support on the part of not only foreign countries, but also on the part of Ukraine, also recommendations are proposed to simplify the process of crediting small and medium-sized businesses. The prospect for further consideration of the topic of crediting of small and medium-sized businesses is to develop preferential programs for crediting enterprises by the State.

Keywords: crediting, small and medium-sized business, crediting programs, interest rate.

Fig.: 4. **Bibl.:** 9.

Verkhoturova Anna V. – Graduate Student, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: annaverkhoturova2396@gmail.com

Doroshenko Nadiia O. – PhD (Economics), Associate Professor, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: DoroshenkoN@icloud.com

Одним із найважливіших шляхів розв'язання питань з покращення економічної ситуації в Україні є підтримка та розвиток сфери середнього та малого бізнесу. Ці суб'єкти є одними з існуючих інструментів для вирішення соціально-економічних проблем у країні. Однак за посткризових умов існує низка перешкод для залучення фінансово-кредитних коштів, які б сприяли зміні умов функціону-

вання суб'єктів малого підприємства в кращій бік. За даними наданими Міністерством економічного розвитку та торгівлі, саме малі та середні підприємства забезпечують 80% робочих місць та створюють 59% доданої вартості. Тому тема кредитування суб'єктів малого та середнього підприємництва (МСП) на даний момент є дуже актуальною, бо сприяє вдосконаленню соціально-економічного рівня країни.

Велика кількість вітчизняних учених розглядала питання кредитування суб'єктів малого та середнього підприємництва банками та міжнародними організаціями з теоретичного боку: В. Домбровський, А. Замасло, А. Дубихвіст, Т. Коробчук, В. Балюк, С. Панцир та інші. Також науковцями був розглянутий практичний бік представленого питання та розроблено певні шляхи для подолання існуючих проблем у сфері кредитування малого та середнього бізнесу. Черед цих авторів: О. Другов, А. Мороз, О. Білоус, С. Савлук, О. Бохенко та ін. Але тема кредитування МСБ залишається актуальною і в даний час, бо низка питань пов'язаних з вдосконаленням цього механізму потребує більше детального дослідження.

Метою статті є аналіз особливостей та визначення перспектив кредитування суб'єктів малого та середнього підприємництва.

Завданнями статті є: розгляд важливості ефективного функціонування сектора малого та середнього бізнесу (МСБ) в Україні, визначення шляхів надання фінансової підтримки суб'єктам МСБ з боку банків, держави та міжнародних асоціацій, а також аналіз стану даного сектора в сучасних умовах та його порівняння з діяльністю суб'єктів МСБ Європи.

За даними, наданими Незалежною асоціацією банків України (НАБУ), у 2017 р. підприємствам малого та середнього бізнесу було надано кредитів на 7% більше, ніж у попередньому році. Згідно з опитуванням НБУ 75% відсотків банків у 2018 р. розширили програми кредитування малого та середнього бізнесу, а 50% банків зацікавлені у кредитуванні великих підприємств. НАБУ зазначає, що в секторі банківської системи України частка кредитів, наданих МСБ, у загальному портфелі кредитування складає всього 9% (для порівняння: у Чехії цей показник становить 70%, у Польщі – 58%). Саме тому, що цей показник у країнах Європи знаходиться на високому рівні, усі банки мають можливість збільшувати обсяги кредитування МСБ, а суб'єкти малого підприємництва розширювати та покращувати свою діяльність.

Одним із важливих явищ у кредитуванні МСБ є низький відсоток простроченої заборгованості, в Україні цей показник складає 1% від наданих кредитів. Це свідчить про те, що в даному сегменті високий рівень платоспроможності та повернення заборгованості. Для порівняння: частка проблемних кредитів, наданих в інших сферах, крім МСБ, за даними НБУ, складає 54,6% [5].

Сектор малого та середнього бізнесу в Україні вже давно потребує підтримки з боку держави. У більшості країн світу були розроблені програми підтримки кредитування МСБ, які сприяють ефективному розвитку та діяльності підприємств. У 2018 р. Кабінетом Міністрів України було підписано Стратегію розвитку малого та середнього бізнесу. Ця стратегія містить у собі декілька етапів розвитку підприємства, які повинні бути здійснені до 2020 р. має

бути відкрито мережу центрів підтримки бізнесменів та Офіс розвитку МСБ, а також має відбутися запуск пілотного проекту з гарантування кредитів для МСБ. Стратегія розвитку МСБ повинна привести до: спрощення процедури ліквідації підприємства, покращення процедури видачі ліцензій та дозволів, відміни печаток, поширення доступу МСБ до державних закупівель «ПроЗОРРО». Очікувані результати від виконання стратегії наведено на *рис. 1, рис. 2.*

З графіків, наведених на *рис. 1, рис. 2,* можна побачити, що до 2020 р. значення цільових показників для діяльності МСБ повинні збільшитися. Це підвищить ефективність діяльності МСБ, покращить розвиток цієї сфери та приведе до активної співпраці з банками щодо кредитування.

До 2020 р. показник частки МСП у доданій вартості за витратами виробництва повинен збільшитися до 60,5%, що свідчить про значний приріст у масштабах МСБ. В Україні зареєстровано близько 2 млн малих і середніх підприємств, що складає 99,8% кількості від усіх суб'єктів господарювання країни.

Підписана Стратегія заснована на Акті з питань малого бізнесу Європи та рекомендацій Індексу економічної політики у сфері МСБ. Також ця Стратегія передбачає створення сприятливого середовища для розвитку малого та середнього підприємництва, спрощення умов фінансування суб'єктів МСБ, спрощення податкового контролю за діяльністю МСБ, поширення культури та сфери підприємництва та покращення інших умов існування та діяльності МСБ.

Однак окрім позитивних сторін, що сприяють розвитку сфери малого та середнього бізнесу, також існує протилежний бік. Найбільш вагомий фактор, що негативно впливає на діяльність суб'єктів малого підприємництва, – відсутність попиту на продукцію. Другим фактором є нестабільна політична ситуація. (*рис. 3*) [1].

На даний час кредитування МСБ в Україні відновлюється, але дуже повільними темпами. Проте кредитування суб'єктів підприємництва, що мають позитивну кредитну історію, стрімко розвивається. Кредити, надані таким підприємствам, складають близько третини кредитного портфеля, а темп зростання становить майже 20%. З цього можна зробити висновок, що банки все ж таки кредитують підприємства, але критерії вибору позичальника надто жорсткі. Згідно з показниками статистики НБУ, активніше кредитуються суб'єкти мікропідприємств, прибуток яких складає до 2 мільйонів євро. Обсяги кредитування суб'єктів великого та середнього сектора, навпаки, скорочуються. Це пов'язано з тим, що ризики кредитування суб'єктів МСБ нижче ризиків кредитування великих підприємств, оскільки кредитний портфель банків, які пов'язані з кредитуванням представників сектора МСБ, більш диверсифікований [2].

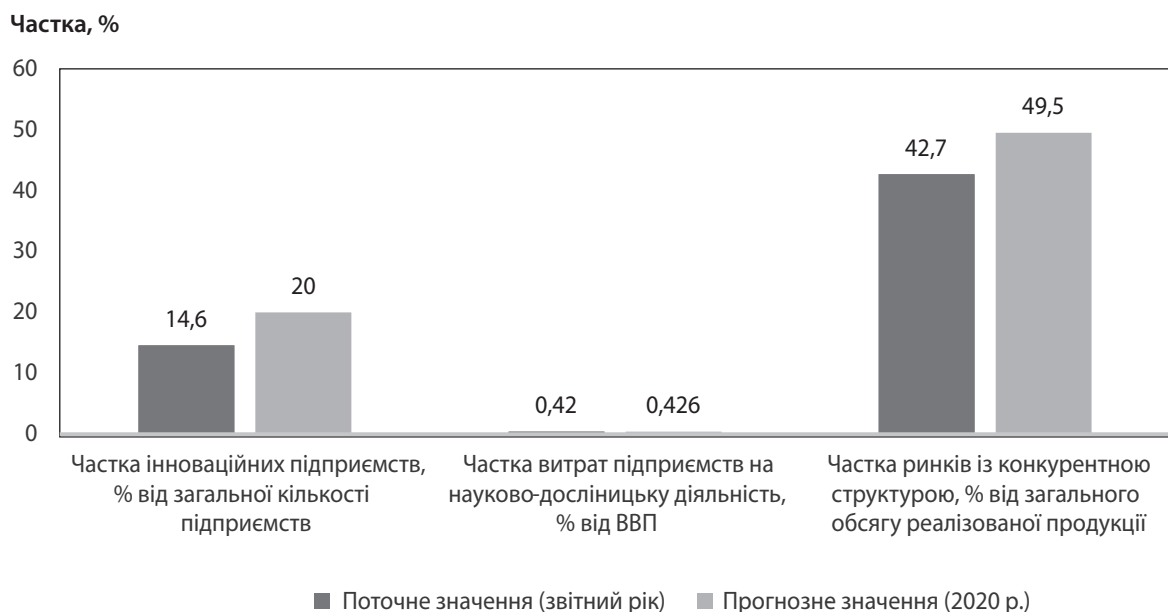

Рис. 1. Очікувані показники від реалізації Стратегії розвитку малого та середнього бізнесу

Джерело: складено за [9].

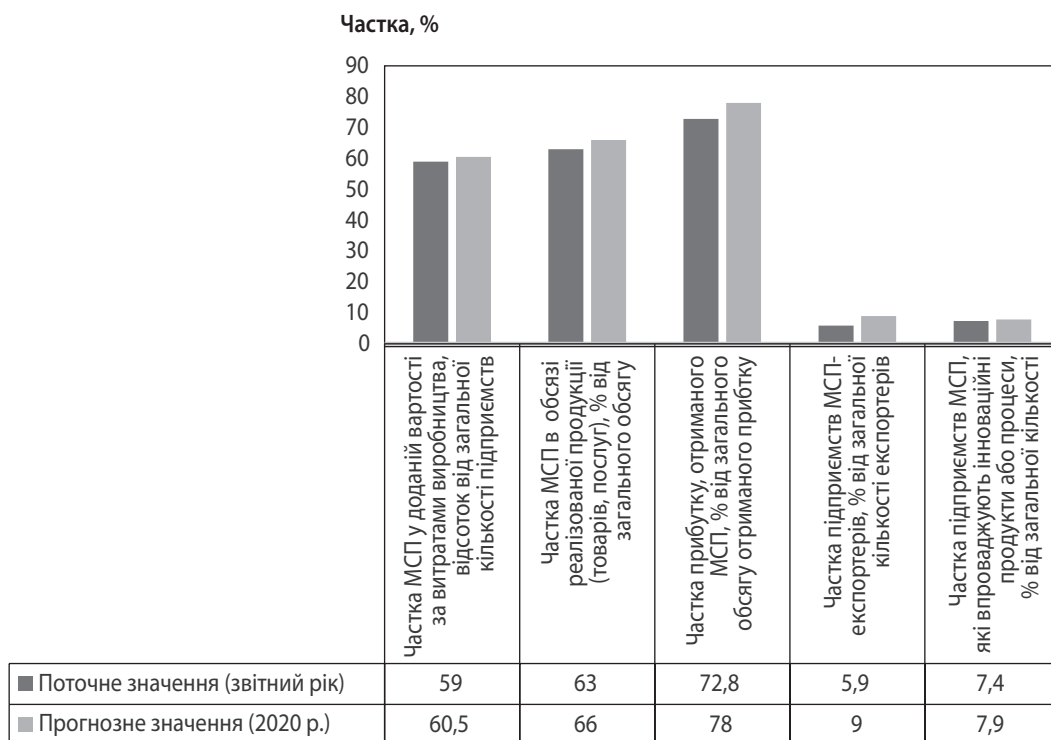

Рис. 2. Очікувані показники від реалізації Стратегії розвитку малого та середнього бізнесу

Джерело: складено за [9].

У сучасних умовах банки мають певні складнощі в питанні оцінки платоспроможності суб'єктів МСБ, а великі підприємства, своєю чергою, мають складнощі в питанні якості фінансової звітності. Одними з найперспективніших галузей для кредитування є галузі сільського господарства, тваринництва та машинобудування [6].

Також однією з причин повільного зростання кредитування МСБ є проблема повернення раніше

наданих кредитів. Позичальники не повертають за-йми, а банки, своєю чергою, не реструктуризують та не списують кредити, які не повертаються. У великих бізнес-груп один за найгірших показників платіжної дисципліни, саме тому частка проблемних боргів не зменшується, бо основна їх частина надавалася саме таким підприємствам. Частка проблемної заборгованості серед перших п'яти бізнес-груп складає 93% (якщо брати цей показник, не враховуючи групу «Приват», він буде складати 82%).

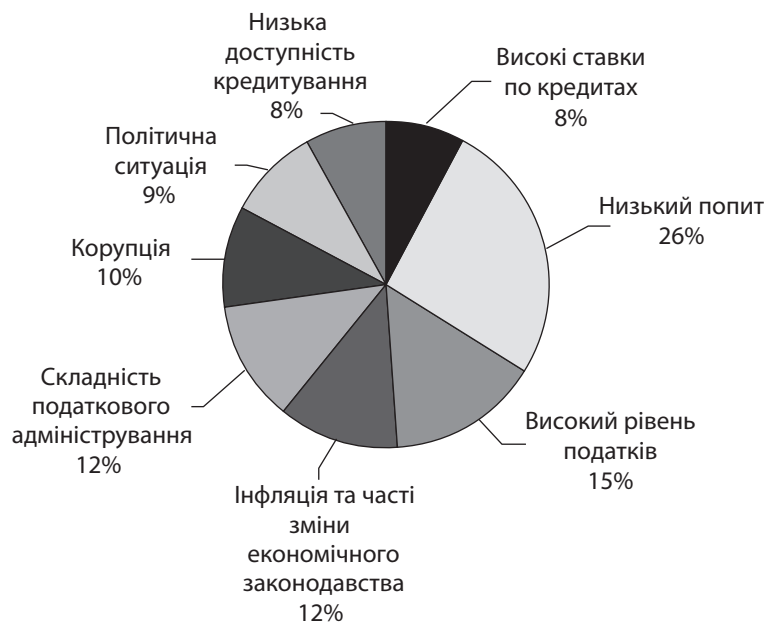

Рис. 3. Фактори, що заважають розвитку сектора малого та середнього підприємництва

Джерело: складено за [1].

Значна кількість таких боржників потребують від банків пільгових умов і цілеспрямовано затримують процес реструктуризації боргу, тому без проведення судової реформи та внесення певних змін у правила повернення боргів, що зможуть захистити банки від такого класу боржників, покращення стану кредитування сектора малого та середнього підприємництва банками можна не очікувати.

За минулий період представникам малого та середнього бізнесу України було надано пільгових кредитів на суму 237,7 млн грн. Переважно такі кредити буди надані представникам агросектора та промисловості. У процесі надання пільгових кредитів підприємствам сектора МСБ велику роль відіграють програми Німецько-українського фонду та проект EU4Business, який фінансується Європейським Союзом. З їх підтримкою кредити було надано 78 малим і середнім підприємствам. Такі програми активно діють у країнах ЄС, Канаді, Південній Кореї та ін. Наприклад, у Великобританії діє програма зниження вартості банківських кредитів, а в Чилі відсотки по кредитах частково компенсуються за рахунок держави [4; 8].

Таким чином, можна зробити висновки, що Україні для того, щоб досягнути високого рівня кредитування банками суб'єктів малого та середнього бізнесу, дуже потрібна підтримка держави. Наприклад, впровадження програм пільгового кредитування або компенсація відсоткових ставок державою, бо на даний час ставки по кредитах для українських МСБ є найвищими в Європі. Але на жаль, у сучасній політичній та економічній ситуації в Україні впровадження державної підтримки з питань кредитування суб'єктів сектора МСБ можна не очікувати. Однак водночас існують міжнародні

програми підтримки, які активно використовуються українськими підприємствами. Так, у травні 2018 р. була запропонована нова програма підтримки з боку Німецько-українського Фонду на суму 300 млн грн. Ця програма поширюється на кредитування малих і середніх підприємств, що працюють у сфері створення імпортозамінної продукції. Кошти для діяльності проекту НУФ запропоновано з боку Німеччини, а кредити надаються через українські банки-партнери. На даний час середня ставка по кредитах, наданих через програму підтримки НУФ, складає 15,5–16% річних, що нижче ринкових ставок близько на 15% (рис. 4).

Аналізуючи графік процентних ставок по кредитах, наданих нефінансовим корпораціям, можна побачити, що за весь період ставка коливається в межах 14–16%, а згідно з побудованою лінією тренду, на даний час ставка по кредитах має тенденцію до збільшення. Але якщо спрогнозувати показник ставки більш детально, можна побачити, що до 2022 р. ставка повинна зменшитися приблизно до 14,2%.

Цільовою аудиторією кредитування через програму НУФ є фізичні особи – підприємці та малі підприємства із загальною кількістю працівників не більше 50 осіб та обсягом річного доходу, який не перевищує 5 млн євро. Якщо це середнє підприємство, то кількість його працівників повинна бути не більше 250 осіб, а річний прибуток складати до 10 млн євро (в еквіваленті) [7]. До банків – партнерів НУФ належать шість українських банків: Ощадбанк, Укргазбанк, ПроКредит Банк, Мегабанк, Кредитвест Банк і Кредобанк. Максимальна сума наданого кредиту складає 250 тис. євро (в еквіваленті).

У квітні 2018 р. до партнерів програми кредитування НУФ увійшла Київська міська державна адміністрація.

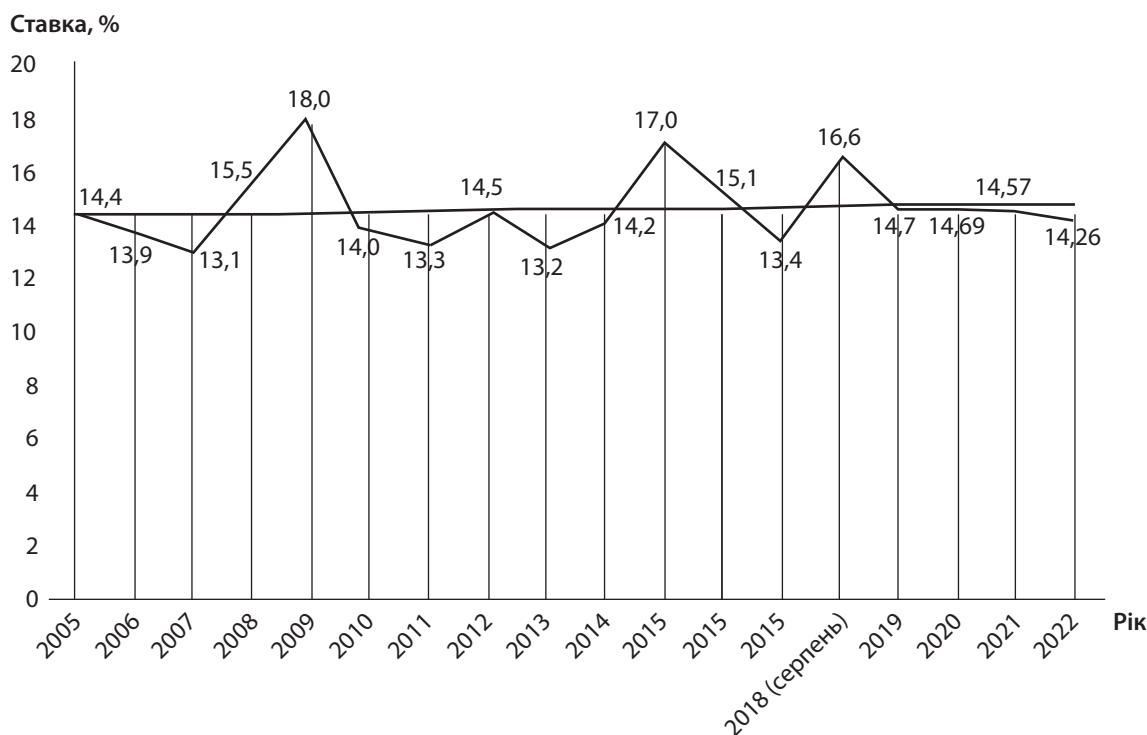

Рис. 4. Процентні ставки за новими кредитами нефінансовим корпораціям, 2005–2022 рр.

Джерело: складено за [3].

страція. Вона планує підтримку МСБ через часткову компенсацію наданого кредиту, і хоча зараз фонд підтримки складає лише 10 млн євро, але з 2018 р. його обсяг збільшується.

Ще одним із напрямів підтримки кредитування середнього та малого бізнесу є програма, підписана НУФ і Німецьким банком розвитку KfW, загальна вартість якої складає 5 млн євро. Однією з умов цієї програми є хеджування ризиків Європейським Союзом через програму ЄС EU4Business, що надає можливість пропозиції більш доступних кредитів.

ВИСНОВКИ

Отже, на основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що кредитування сектора МСБ починає активно розвиватися та стає ключовим у сфері банківського кредитування. У даний час банківські установи роблять все можливе, щоб спростити умови надання кредитів суб'єктам малого та середнього підприємництва, держава намагається підтримати цей процес з боку залучення та організації програм кредитування МСБ країнами Європи, але цього замало. З боку держави має бути також підтримка через надання пільгових кредитів або перерахунок відсотків у меншій бік для підприємств. Таким чином, сектор МСБ буде мати можливість більш активно розвиватися, залучати більше коштів та створювати нові робочі місця. Це позитивно відобразиться на соціально-економічному стані України та дозволить вийти банківському сектору країни на новий рівень. Тому найактуальнішим питанням для

подальшого розгляду залишається питання підтримки кредитування суб'єктів малого та середнього підприємництва саме з боку держави. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Бар'єри для розвитку підприємництва та торгівлі очима підприємців. URL: https://www.slideshare.net/IER_Kyiv/ss-77392551
2. Бохенко О. С., Бурлуцька Ю. М., Столярчук Г. М. Проблеми кредитування малого та середнього бізнесу. URL: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/63993.doc.htm
3. Грошово-кредитна та фінансова статистика / Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1
4. Замасло О., Гупало У. Фінансове забезпечення та податкове стимулювання розвитку малого бізнесу в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2010. Вип 43. С. 280–287.
5. Звіт про фінансову стабільність НБУ. Червень 2018 року. URL: https://beta.bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2018R1.pdf?v=4
6. Коробчук Т. І. Проблеми забезпечення підвищення ефективності управління банківськими активами. *Економічні науки. Серія : Облік і фінанси*. 2013. Вип. 10 (5). С. 104–111.
7. Панцир С. І., Кульчицька К. А., Різниченко К. М., Шуміхін С. В. Мале та середнє підприємництво: статистичний політичний огляд та медіааналіз (Вінницька, Дніпропетровська, Івано-Франківська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області). Київ : Центр міжнародного приватного підприємництва, 2015.
8. Про НУФ. URL: <http://guf.gov.ua/uk/pro-nuf>

9. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року» від 24.05.2017 р. № 504-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-p>

REFERENCES

“Bariery dlia rozvytku pidpriemnytstva ta torhivli ochy-ma pidpriemtsiv” [Barriers to entrepreneurship and trafficking through the eyes of entrepreneurs]. https://www.slideshare.net/IER_Kyiv/ss-77392551

Bokhenko, O. S., Burlutska, Yu. M., and Stoliarchuk, H. M. “Problemy kredytuvannia maloho ta serednyoho biznesu” [Problems of lending to small and medium businesses]. http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/63993.doc.htm

“Hroshovo-kredytna ta finansova statystyka” [Monetary and financial statistics]. Natsionalnyi bank Ukrainy. https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1

Korobchuk, T. I. “Problemy zabezpechennia pidvyshchen-nia efektyvnosti upravlinnia bankivskymy aktyvamy” [Problems of increasing the efficiency of management of banking assets].

Ekonomichni nauky. Seriiia «Oblik i finansy», no. 10 (5) (2013): 104-111.

[Legal Act of Ukraine] (2017). <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-p>

“Pro NUF” [About NUF]. <http://guf.gov.ua/uk/pro-nuf>
Pantsyr, S. I. et al. *Male ta serednie pidpriemnytstvo: statystychnyi politychnyi ohliad ta mediaanaliz (Vinnytska, Dni-propetrovska, Ivano-Frankivska, Mykolaivska, Odeska, Sumska, Kharkivska, Cherkaska, Chernivetska, Chernihivska oblasti)* [Small and medium-sized businesses: statistical political review and media analysis (Vinnitsa, Dnepropetrovsk, Ivano-Frankivsk, Nikolaev, Odessa, Sumy, Kharkov, Cherkasy, Chernivtsi, Chernihiv regions)]. Kyiv: Tsentri mizhnarodnoho pryvatnoho pid-priemnytstva, 2015.

“Zvit pro finansovu stabilnist NBU. Cherven 2018 roku” [Report on the financial stability of the NBU. June 2018]. https://beta.bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2018R1.pdf?v=4

Zamaslo, O., and Hupalo, U. “Finansove zabezpechen-nia ta podatkovye stymuliuвання rozvytku maloho biznesu v Ukraini” [Financial support and tax incentives for small business development in Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho universyteta. Seriiia ekonomichna*. 2010. 280-287.